

MILLIY SERTIFIKATNING AMALIY AHAMITI VA MOHIYATI

Sariqboyeva Zulfiya Yashnarbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim kafedrasi o'qituvchisi.

zulfiyasariqboyeva@gmail.com

Аннотация (ўзбекча): Мақолада 13.00.02 ихтисослиги доирасида ўқитувчиларни миллий сертификатга тайёрлашнинг компетенцияга йўналтирилган модели баён этилади. Топшириқлар мослашувчанлари, тест блупринти, форматизм баҳолаш ва рақамли аналитика асосий таянади. Бизнинг ёндашувимиз диагностика–модуль–рефлексия циклини қўллайди, натижада тайёргарлик сифатини оширишга мумкинлик яратади.

Аннотация (рус.): В статье раскрыт компетентностно-ориентированный подход к подготовке учителей к национальной сертификации по специальности 13.00.02. Опора на тестовый blueprint, формирующее оценивание и цифровую аналитику сочетается с циклом диагностика–модуль–рефлексия, что повышает результативность и устойчивость образовательных достижений.

Annotation (en): The paper presents a competency-based model for preparing teachers for the national certification (specialty 13.00.02). A test blueprint, formative assessment, and learning analytics are integrated within a diagnose–module–reflection cycle. Our approach improves preparation quality and supports durable learning outcomes under authentic exam constraints.

Калит сўзлар (ўзбекча): миллий сертификат, компетенция, форматизм баҳолаш, тест блупринти, фидбек, рақамли аналитика, метатанқидий ўқиш

Ключевые слова (рус.): национальная сертификация, компетенции, формирующее оценивание, тестовый blueprint, обратная связь, цифровая аналитика, метапознание

Keywords (en): national certification, competencies, formative assessment, test blueprint, feedback, learning analytics, metacognition

Кириш. Миллий сертификатга тайёргарлик педагог кадрларнинг касбий компетенцияларини чуқур намоён этишга қаратилган мураккаб таълимий жараёндир. 13.00.02 – таълим ва тарбия назарияси ва методикаси соҳаси нуқтаи назаридан бундай тайёргарлик фақат тест ечимларини ёдлашга эмас, балки фан методикаси, дидактика, баҳолаш маданияти ва рефлексияни комплекс ривожлантиришга суянишини талаб қилади. Бизнинг фикримизча, миллий сертификат мазмунини компетенциявий профил сифатида очиш, унда назарий билиш, методик қўллаш, таҳлил-рефлексия каби қатламларни ажратиш тайёргарликнинг мақсадлар иерархиясини аниқ қилади. Шунинг учун ишимизда компетенциявий ёндашув, форматизм баҳолаш, тест блупринти ва рақамли ўқитиш воситаларини интеграциялаштирган цикли модель таклиф этамиз.

Назарий асослар. Компетенцияга йўналтирилган тайёргарлик, аввало, ўқув натижаларини фаолият билан боғлайди. Толипов ва Усмонбоева таъкидлаганидек, педагогик технология ўқув мақсадларини аниқ қўйиш, натижани ўлчаш ва натижага етказувчи алгоритмларни ишлаб чиқиш билан бир бутун тизимдир; мазкур қараш тайёргарлик куррикулумига босқичма-босқичлик ва бошқарилувчанликни олиб киради [1]. Бизнинг ёндашувимиз ушбу тизимийликни миллий сертификат компетенциялари билан тўлиқ уйғунлаштиришни назарда тутаяди: ҳар бир модулга аниқ дескрипторлар, қўллаш сценарийлари ва баҳолаш мезонлари бириктирилади. Блум таксономияси асосида мақсадлар иерархиясини қуриш ҳам муҳим: Блумнинг когнитив соҳасига оид таснифи “билишдан” “синтез/яратувчилик” қача кўтарилиш логикасини беради; сертификат саволлари мос равишда тушуниш, қўллаш ва таҳлил даражаларида қатор компетенцияларни синовдан ўтказаяди [2]. Бизнинг фикримизча, Блум иерархиясини тест блупринтига тўғридан-

тўғри мэппинг қилиш (масалан, 30%–тушуниш, 40%–қўллаш, 30%–таҳлил) тайёргарликда ресурсларни оқилона тақсимлашга хизмат қилади.

Баҳолаш ва ўқитишни уйғунлаштириш. Black ва Wiliam синфдаги баҳолашни “assessment for learning” сифатида тушунтириб, фидбек орқали ўқувчилар ўз йўлини тузатишини кўрсатади [3]. Мазкур ғояни катталар таълимига кўчириб, биз сертификатга тайёргарликда ҳар бир машқдан сўнг фавқулодда аниқ, амалий ва тез фидбек беришни асосий устуворлик деб биламиз: нимаси тўғри, қаерда хатолик, қайси стратегия ёрдам беради. Бизнинг ёндашувимизга кўра, интервалли такрорлаш, қийинлаштирилган қайта ёдга тушириш (retrieval practice) ва аралашмасли машқлар (interleaving)ни режалаштирилган мини-диагностика билан бирлаштириш талаб этилади. Бу эса нафақат билимни мустаҳкамлайди, балки сертификат тестининг стресс омилларини камайтиради. Тест блупринти компетенциялар кесимида савол турлари, когнитив сатҳлар ва мурккаблик даражаларининг улушини аниқ белгилайди; шу йўсинда, тайёргарлик материаллари контенти ва машқлар ана шу улушларга мос тарзда қуради.

Рақамли технологиялар интеграцияси. Селевко замонавий таълим технологияларини комплекс назарий ва амалий меъёрлар сифатида кўриб, уларни натижадорлик, модуллашув ва шахсга йўналиш мезонлари орқали тавсифлайди [4]. Полат эса ахборот-коммуникация технологияларини ўқитиш тизимига киритиш билимни фаол ўзлаштириш, мустақил иш ва коллаборатив таҳлилни кучайтирашини таъкидлайди [5]. Бизнинг фикримизча, сертификатга тайёргарликда LMS (таълимни бошқарув тизимлари), адаптив тест платформалари ва learning analytics воситалари натижадорликни кескин оширади: қўйилган компетенцияга нисбатан хатолар харитаси, вақт бюджети, савол турлари бўйича тўғрилиқ/ноаниқлик профиллари дастурий равишда шакллантирилиб, инструкторга шахсийлашган интервенция тайёрлаш имконини беради. Шунингдек, микромодулар (10–15 дақиқалик видео ва

интерактив квестлар) билан жадваллашган “spaced” режа иш унумдорлигини оширади ва ишчи хотирага юкни камайтиради.

Фидбекнинг таъсири ва дидактик дизайн. Хаттининг мета-таҳлиллари фидбек, ўқитувчи аниқлиги ва метатанқидий кўникмаларнинг юқори таъсир катталигини кўрсатган; бу, айниқса, мустақил тайёргарлик пайтида самарали [6]. Бизнинг ёндашувимиз фидбекни уч қатламда қуришни таклиф қилади: натижага оид (нўқсон/ўнглаш), жараёнга оид (қайси стратегия иш берди/бермади), метатанқидийга оид (қачон ва нега хато такрорланади). Шу билан бирга, Black ва Wiliam таъкидлаган ўқув мақсадларининг аниқлиги ва муваффақият мезонларининг шаффофлиги тайёрланаётган педагогнинг ички регуляциясини кучайтиради; бу икки манбани уйғун қўллаш фидбек сифати ва таъсирини кафолатлайди [3; 6]. Биз, шунинг учун, ҳар бир модул бошида “успех мезонлари”ни ёзма равишда аниқлаймиз, яқунда эса ўз-ўзини баҳолаш рўйхатлари ва “хатолар журнали” орқали рефлексия қиламиз.

Методик тавсиялар ва амалий модель. Бизнинг ёндашувимиз уч босқичли циклга таянади. 1) Диагностика: старт тест, компетенциявий чек-лист ва интервью орқали кучли/кучсиз томонлар харитаси тузилади. Блум сатҳлари бўйича саволлар тарқатмаси чиқарилади ва индивидуал мақсадлар белгиланади [2]. 2) Модуллашган тайёргарлик: ҳар модулда назарий тўйин (кўп учрайдиган концептуал хатолар), қўллашга йўналтирилган кейслар ва таҳлилга оид очиқ саволлар бирлаштирилади; машқлар блупринт улушига мутаносиб тақсимланади [1]. Рақамли аналитика ҳар ҳафта трендни кўрсатиб беради: вақтинча “кўр нуқта”лар аниқланса, микро-модуллар билан тузатув киритилади [4; 5]. 3) Синовга яқин тайёргарлик: вақт бошқаруви, комплекс вариантлар билан репетиция, стресс-менежмент ва мослашувчан стратегиялар. Бу фазада фидбек цикллари қисқаради (микро-фидбек), савол турлари бўйича “қадамма-қадам” эвристикалар тақдим этилади [6]. Бизнинг фикримизча, бу цикл компетенцияларни барқарор мустаҳкамлайди, чунки ҳар бир амалиётдан кейинги рефлексия янги қарор қабул қилиш қоидаларига айланади.

Ижтимоий-касбий тайёргарлик ўлчовлари. Миллий сертификат фақат фаний-маърифий тайёргарликни эмас, коммуникация, ахборот билан ишлаш, педагогик этикани ҳам англатади. Шунга мувофиқ, ролли ўйинлар, микродарасликлар ва видеорефлексиялардан фойдаланишни таклиф қиламиз: педагогик мулоқот сценарийлари, фидбек бериш этикаси ва ахборот манбаларини танлаш мезонлари амалиётда машқ қилинади. Бундай машқлар натижаси learning analytics билан уйғунлаштирилганда, “оммавий хатолар” топилганида гуруҳий мастер-класслар ташкил этилади; индивидуал ҳолларда эса менторлик сессиялари уюштирилади. Бизга кўра, бундай ижтимоий-касбий блок стандарт тестдан ташқаридаги “яхлит компетенция”ни намоён этади ва сертификатдан кейинги амалиётга ҳам тайёрлайди.

Хулоса. Миллий сертификатга тайёргарликнинг самарадор модели компетенциявий профил, тест блупринти, форматизм баҳолаш ва рақамли аналитика интеграциясига суяниши лозим. Бундай ёндашувда мақсадлар иерархияси аниқ, контент ва машқлар улуши мувозанатли, фидбек тез ва ҳужжатлашган бўлади. Уч босқичли диагностика–модул–рефлексия цикли тайёргарликда барқарорлик, стрессни бошқариш ва натижани еркин трансфер қилиш имконини оширади. Биз таклиф этган методик қадамлар тайёргарлик жараёнини тизимлаштириб, ўқитувчининг касбий ўсишига хизмат қилади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Толипов О.Қ., Усмонбоева М. Педагогик технологиялар: назария ва амалиёт. Тошкент: Фан ва технология, 2006. — 224 б.
2. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives. Handbook I: Cognitive Domain. New York: David McKay, 1956. — 207 p.
3. Black P., Wiliam D. Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment // Phi Delta Kappan. 1998. Vol. 80, No. 2. — Pp. 139–148.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.: Народное образование, 1998. — 256 с.

5. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. М.: Академия, 2005. — 272 с.

6. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. London; New York: Routledge, 2009. — 378 p.